

Република Србија
Аутономна Покрајина Војводина
ПОКРАЈИНСКИ СЕКРЕТАРИЈАТ
ЗА СПОРТ И ОМЛАДИНУ

И Н Ф О Р М А Ц И Ј А

О СИСТЕМУ ВРЕДНОСТИ МЛАДИХ У АП ВОЈВОДИНИ

Циљ информације јесте добијање података о општем задовољству младих, о њиховим доминантним вредностима и вредносним оријентацијама, о вредновању породице, међуљудских односа, самоактуелизацији, популарности, физичком изгледу, новцу, хедонизму, образовању ... у условима друштвено-политичке транзиције; те утврђивање активности Покрајинског секретаријата за спорт и омладину у циљу побољшања положаја и унапређења квалитета живота младих и на тај начин сузбијања ризичних понашања младих у АП Војводини...

Октобар, 2008. године

УВОД

Обзиром да су за нама турбулентна времена у којима су се промене одвијале великом брзином у свим сегментима друштва, неопходно је сагледати какве је трагове на систем вредности оставило ово време великих друштвених криза. Популација на којој се најбоље сагледавају отисци ових промена су млади.

Предмет овог истраживања јесу вредности код младих у данашњем друштву које се налази у процесу транзиције, који укључује, између осталог, и напуштање традиционалних вредности.

Вредности младих могу се посматрати као тачка у којој се сусрећу са једне стране друштвена свест и утицаји, а са друге стране карактеристике појединца. Оне настају међусобним деловањем поменуте две групе чинилаца и могу се сматрати механизмом којим историјски и социо-културни чиниоци остварују трајнији утицај на понашање људи.

Вредности су чиниоци који усмеравају своје носиоце ка одређеним циљевима. Уопштено - може се рећи да вредности укључују све облике друштвене свести и делања људи. Специфичније дефинисање - вредности види као централне оријентире за понашање, мишљење и осећања и подразумева пружање могућности да се заузме неки став, да се унесе смисао у начин и стил живота појединца или друштвене групе. Оне нам говоре о томе где смо, шта хоћемо, чему се посвећујемо и тежимо, шта је важније, шта ценимо и подстичемо код себе и других људи у својој околини. Очигледно је да вредности нису само индивидуалне, већ и друштвене творевине. Управо због тога, о њима се најчешће говори у временима брзих друштвених промена, када се услови живота и циљеви брзо мењају и када стари референтни оквири не одговарају новим циљевима. Друштвена транзиција се често и дефинише кроз слоган да старе вредности настају, а нове, које би заузеле место претходнима, још нису створене.

Истраживање је спроведено ради добијања података о доминантним вредностима и вредносним оријентацијама код младих, њиховог упоређивања са резултатима истраживања вредносног система младих у Војводини из 2004. године, као и са неким подацима добијеним у оквиру Светске студије вредности.

Узорак истраживања је обухватао испитанике узраста од 12 до 22 године. Конструисан је упитник, који је спроведен у основним и средњим школама, као и на факултетима. Подаци добијени у оквиру истраживања обрађени су одговарајућим статистичким методама

Узорак испитаника из **основних школа** обухватао је 1000 ученика. Испитани ученици су становници 94 места на територији Војводине. У узорак су укључени ученици седмих и осмих разреда основне школе. Нижи разреди нису укључени у испитивање, под претпоставком да би разумевање и попуњавање упитника за њих било превише тешко.

Када су у питању **средњошколци**, узорак је обухватао такође 1000 испитаника, из 228 насељених места. Укључени су ученици сва четири разреда средње школе.

Узорак **студената** обухватао је 600 испитаника из 147 места на територији Војводине.

Како би дошли до валидних резултата, Покрајински секретаријат за спорт и омладину је, у складу са програмом Извршног Већа АП Војводине, Информацију о вредносном систему младих у АП Војводини, конципирао уз ангажовање Центра за примењену психологију, Одсека за психологију Филозофског факултета у Новом Саду.

Истраживачким тимом координирала је доц. др Марија Зотовић, у сарадњи са обученим асистентима.

ЦИЉЕВИ ПОСТИГНУТИ ИСТРАЖИВАЊЕМ

Циљеви истраживања су следећи:

- Добијање података о основним социо-демографским карактеристикама испитаника и њихових породица;
- Испитивање степена задовољства актуелним животом и планова за будућност;
- Стицање увида у основне вредности и вредносне оријентације код младих;
- Испитивање статуса релационих вредности – породице, брака, родитељства, пријатељства, као посебне категорије вредности, важне за лични и друштвени развој;
- Добијање података о моралној и друштвеној свести и односу према питању смисла живота;
- Испитивање активизма код младих, тј. проактивне оријентације у односу на живот и социјално окружење;
- Испитивање повезаности социо-демографских карактеристика, као што су пол, место становања и социо-економски статус са задовољством, вредностима и моралним резонавањем испитаника.

МОГУЋНОСТ ПРИМЕНЕ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Резултати истраживања биће примењени у следеће сврхе:

- За формирање базе података о вредностима и вредносним оријентацијама код младих различитих узраста, која би представљала основу за наредна истраживања са циљем регистравања тенденција у овој области;
- Као смерница за рад са младима на развијању вредности повезаних са конструктивним активностима и подстицању проактивне оријентације у односу на сопствено окружење и егзистенцију;
- Као основа за интервентне програме са циљем повећања задовољства, превенције и сузбијања негативних ставова и непожељних понашања;
- Као смерница образовним и другим институцијама које се баве младима: за подршку увођењу нових садржаја који су у складу са израженим вредностима и интересовањима младих и за промовисање садржаја који могу имати позитиван утицај на развој адолесцената.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

1. Највећи број испитаника потиче из потпуних породица и највећи број ученика процењује материјално стање својих породица као добро (одличним, добрим и средњим своје материјално стање процењује 99% ученика). Нижи разреди нису били укључени у испитивање, под претпоставком да би разумевање и попуњавање упитника за њих било превише тешко, те су обухваћени ученици седмих и осмих разреда.

Највећи број родитеља имају средњу школу, затим следе родитељи са вишом школом и факултетом. С тим у вези, приметно је да је на нивоу целокупног узорка присутно задовољство сопственим здрављем, изгледом и животом у целини и да је ово осећање везано за материјално стање породице у којој ученик живи. За задовољство сопственим животом добијена је просечна оцена 8 (на скали од 1 до 10), за коју можемо рећи да је релативно висока.

Наиме, са бољом проценом материјалног стања, то је повољнија процена сопственог здравља, изгледа и живота уопште. *Ово наводи на закључак да ученици са лошим материјалним стањем представљају групу са повећаним ризиком за угрожено самопоштовање и ментално здравље.*

2. **Полне разлике** су постојале у више од половине испитиваних вредности. Највеће разлике постоје у прихватању равноправности међу половима. Ове вредности значајно више су прихваћене код девојчица. Осим тога, девојчице више прихватају блискост и хедонизам, док дечаки више вреднују популарност, изглед, новац и конзерватизам. Када су испитивани важни животни домени, показало се да су политика и школовање процењени као нешто важнији од стране дечака.

Девојчице у већој мери одобравају самохрано родитељство. Дечаки имају шири круг пријатеља, а девојчице најчешће једног или неколико блиских пријатељи. Дечаки више верују да људи настоје да буду фер, у поређењу са девојчицама; и они у већој мери верују да човек сам одређује ток свог живота. Девојчице чешће размишљају о смислу живота

3. **Релационе вредности.** Као посебан домен вредности, испитиване су вредности брака и родитељства, пријатељства, веровања о људској природи, као и доживљај безбедности испитаника.

Резултати показују да млади верују да је за дететов развој оптимално присуство оба родитеља и да **не сматрају да је брак превазиђена институција**. Истовремено, више од 40% испитаника одобрава самохрано родитељство, ако је то избор мајке. Испитаници из града у већој мери одобравају самохрано родитељство у поређењу са испитаницима са села. **У селу невенчани пар не представља пожељне комшије за већи проценат испитаника, него што је то случај у граду.**

Велика већина испитаника лако или веома лако стиче пријатеље и имају неколико или већи број блиских пријатеља.

На питање о томе колико људи настоје да буду фер, добијени одговори указују да су испитаници у средини између две крајности, од којих је једна уверење да људи настоје да искоришћавају једни друге, а друга да су људи фер једни према другима. Када су у питању вредности, показало се да је блискост нешто више прихваћена код испитаника из града

4. **Када је у питању реално присуство различитих видова угрожавања**, показало се да је најзаступљеније исмевање, а затим следе провере и уцене. Исмевању је била изложена једна трећина испитаника. Уцене су такође учестале; присутне су код једне

петине испитаника Када су у питању провере, с обзиром на то да је у питању рани адолесцентни узраст, могуће је да се контрола од стране родитеља доживљава као угрожавање (слободе, приватности), па да је зато добијен нешто већи проценат. Ипак, било би корисно детаљније испитати овај проблем и **спровести интервенције са циљем смањивања реалног угрожавања и повећања субјективног осећаја безбедности.**

Нису постојале разлике по полу у вези са безбедношћу.

Разлике град – село регистроване су када је у питању физичко насиље и исмевање. Оба вида угрожавања више су заступљена у граду него на селу (физичко насиље 9% према 4%; исмевање 39,5% према 29,5%).

Разлике према узрасту биле су статистички значајне када су у питању провере. Оне су учесталије код ученика осмог, него код ученика седмог разреда (24% према 18%).

5. Вредности и вредносне оријентације. Када су ученици директно питани за степен прихватања одређених вредносних оријентација, као највише прихваћене јавиле су се релационе вредности (важност блиских особа и квалитетних односа), алтруизам и самоактуализација.

Испитаници се највише идентификују са особом која је алтруистична, а затим са особом којој је важна безбедност, а потом екологија.

У одговорима на оба питања, релационе вредности се појављују као значајне, док се новац процењује као релативно мање важан, што је изненађујуће, имајући у виду уврежено мишљење да су млади под утицајем транзиционих промена у друштву суштинске вредности подвели под материјалне, те да су новац ставили изнад свега. Ово истраживање је показало да су то предрасуде и да смо поново потценили младе.

Када је постављено питање о важности одређених животних домена, као најважнији појављују се породица и пријатељи. **Ово је резултат који се у потпуности поклапа са резултатима истраживања нашег Секретаријата, о коришћењу слободног времена младих током прошле године и веома оптимистичан показатељ.** Наиме, у овим транзиционим временима генерално пољуљаних вредности, на би било зачуђујуће да је породица изгубила на значају, ипак - показало се да до тога није дошло. Даље, за младе је веома важно и школовање, за којим следи слободно време. Религија и политика процењене су као мање важни домени.

Питани за важност појединих особина личности, испитаници су одговорили да најпожељнијим сматрају особине које указују на искрене, праведне, коректне односе са људима; затим следе особине које су неопходне за сопствену афирмацију и испуњавање циљева; док се као нешто мање пожељне вреднују особине које су асоциране са пасивношћу. **Ако на основу одговора на ово питање можемо закључивати о вредностима, онда можемо рећи да се и овде као важне препознају релационе вредности, самоактуализација као вредност и активизам, ако га дефинишемо као одсуство пасивности.**

Резултати показују да по мишљењу испитаника родитељи код своје деце настоје да развију пре свега одговорност и толеранцију. Вредан рад, послушност и несебичност су такође особине препознате као важан циљ васпитања код више од половине испитаника.

Особина коју испитаници најчешће препознају у својој околини је **духовитост**. Доста заступљена је и **искреност**, особина која је оцењена као најпожељнија. Као

особине које недостају испитаницима у њиховом окружењу наводе се пре свега искреност, затим хуманост, толеранција, поштење, доброта и др.

У погледу разлика на релацији село-град, када су у питању вредности, показало се да је блискост нешто више прихваћена код испитаника из града.

Испитивањем ко су идоли младих, добијени су подаци да међу онима који их имају, највише њих се диве и идентификује са спортистима, затим са јавним личностима, а на трећем месту са одређеним члановима породице.

6. Смисао живота и друштвена свест. Већина испитаника често или понекад размишља о смислу живота. При томе, девојчице чешће размишљају о смислу живота.

Испитивање о друштвеном идентитету младих показало је да је **код испитаника најизраженији доживљај себе као припадника сопствене нације. Изражен је и доживљај себе као грађанина Европе и света.** Најмање заступљен је доживљај себе као аутономног појединца. Највећи број испитаника има позитиван став према етничкој различитости и највећи број њих се потпуно слаже са тврдњом да етничка различитост обогаћује живот.

Разлике на нивоу село-град, постоје у смислу да испитаници из града у већој мери себе доживљавају као грађане Европе, у поређењу са испитаницима са села.

На питање о томе кога испитаници *не би волели* за комшије, добијени резултати показују да испитаници не би волели да живе пре свега близу зависника од дроге и алкохола, а затим и хомосексуалаца и људи оболелих од СИДЕ. У селу невенчани пар не представља пожељне комшије за већи проценат испитаника, него што је то случај у граду. **Негативан став према наведеним групама је доста изражен, те би у том смислу требало планирати интервенције са циљем смањивања предрасуда.**

7. Проактивна оријентација. Испитаници имају доживљај да збивања у свом животу могу да контролишу у великој мери. Више је заступљено веровање да човек сам одређује ток свог живота, него што је за то одговорна судбина. Примећена је тенденција да испитаници из града процењују нешто вишом могућност контроле догађаја, у поређењу са испитаницима са села. Испитаници из града у већој мери себе доживљавају као грађане Европе, у поређењу са испитаницима са села.

8. За информисање се са највећом учесталošћу користи телевизија, а најмање се користи радио. Дневну штампу чита мање од једне петине (тј. 20%) испитаника; а више од једне четвртине (тј. 25%) се информису путем интернета. Од медијских садржаја, прате се пре свега филмови, а затим спортске и музичке емисије. Образовне емисије прати мање од четвртине испитаника, па би њихово приближавање младима требало да буде један од циљева надлежних институција.

9. Узрасне разлике. Ученици седмих разреда били су задовољнији животом од ученика осмог разреда. Они су проценили да имају већи број пријатеља у поређењу са старијим ученицима и дали су нешто већу оцену када је испитиван став о томе колико људи настоје да буду фер према другима. Ученици седмог разреда имају и нешто позитивнији став према етничкој различитости у односу на ученике осмог разреда.

Разлика према узрасту било је када су у питању провере, као вид угрожавања безбедности. Оне су учесталије код ученика осмог, него код ученика седмог разреда.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА УЧЕНИКА СРЕДЊИХ ШКОЛА

Као и код испитаних ученика основних школа, највећи број испитаника потиче из потпуних породица (око 15% испитаника потичу из једнородитељских породица). Такође, највећи број ученика процењује материјално стање својих породица као добро. Одличним, добрим и средњим своје материјално стање процењује готово 95% испитаника. Највећи број родитеља имају средњу школу, а затим следи категорија са вишом школом и факултетом.

1. Задовољство и планови за будућност. Велика већина испитаника су задовољни избором школе. Две трећине испитаника планира да настави школовање. Њих 15% планира запослење, док је 10% без планова.

Већина од 85% испитаника процењује своје здравље као добро или врло добро, а у ове две категорије, заједно са категоријом прихватљиво, спада 95% испитаника. Процена здравља је повољнија код ученика основних школа.

Испитаници мушког пола процењују здравље нешто бољим и више су задовољни својим изгледом, у поређењу са девојкама

Генерално – задовољство животом је више код основаца него код средњошколаца. Што је боља процена материјалног стања, то је повољнија процена сопственог здравља и оцена задовољства животом.

Већина коју чини 80% испитаника задовољни су сопственим изгледом, без жеље за променом. Највећи број оних који желе промену свог изгледа нису задовољни сопственом телесном тежином.

2. Вредности и вредносне оријентације. Међу најзаступљеније вредности спадају: релационе вредности (неговања односа са блиским људима), самоактуализација (тежња да се остваре властити потенцијали), алтруизам и хедонизам. Као важни појављују се и углед и поштовање, безбедност, традиција и екологија.

Код основаца је важнија традиција, религиозност и израженији алтруизам, него код средњошколаца. Такође, ученицима основних школа мање је важна самоактуализација у поређењу са средњошколцима, а више су важне безбедност и екологија. Вероватно је на њиховом узрасту још рано да буду препознати властити потенцијали и жеље.

Породица и пријатељи, а затим и школовање и слободно време су оцењени као најважније категорије у животу младих, што подржава важност релационих вредности. И школовање је процењено као веома важно, а затим и слободно време, који се могу схватити као простор за самоактуализацију. Када су у питању пожељне особине, добијени су слични резултати: најважније су особине које омогућавају складне односе међу људима, као и оне које погодују самоафимацији и самоактуализацији.

Оне особине које су високо вредноване од стране испитаника, препознате су и као особине које су за родитеље наше деце важне као циљ васпитања.

Особине које су најприсутније у окружењу испитаника су духовитост и искреност; а оно што испитаницима недостаје су пре свега искреност, затим толеранција, поштење, хуманост, праведност и тачност. **Дакле, особине које су пожељне за испитанике, процењене су истовремено и као особине које се недовољно испољавају и које је потребно развијати.**

На крају, испитивањем ко су идоли младих, добијени су подаци да највећи број испитаника нема идола. Међу онима који их имају, највише њих се диве и идентификује са спортистима и одређеним члановима породице, а затим са уметницима.

Када су у питању вредности, није добијен јасан профил разлика између средњошколаца и основаца. Уочене су следеће тенденције:

- Код средњошколаца је више изражен хедонизам и утилитаристичко-материјалистичке вредности у односу на основце.
- Код основаца је више изражен традиционализам, али и равноправност полова и радне вредности (вредност науке и технологије и компетитивност).
- Средњошколци више теже самоактуализацији, док су основношколцима важнији безбедност и екологија.

3.Релационе вредности. Испитаници високо вреднују брак и родитељство. Ипак, многи одобравају и самохрано родитељство као избор жене као све заступљенију појаву; што указује да се традиционалне вредности у одређеној мери напуштају, уступајући место више индивидуалистичким вредностима. Девојке у поређењу са младићима више прихватају самохрано родитељство, хомосексуалност и развод. Младићи нешто мање осуђују примање мита и проституцију. Пријатељски односи су задовољавајући, бар са аспекта квантитета.

Младићи имају шири круг пријатеља од девојака и више верују да људи настоје да буду фер у поређењу са девојкама. Када је у питању квалитет међуљудских односа, не располажемо са довољно података, *али је добијен забрињавајући податак да већина испитаника процењује да људи више настоје да искоришћавају друге, него што се труде да буду фер.*

3а. Када је у питању процена безбедности, добијено је да су различити облици угрожавања присутни у значајно већој мери на основношколском узрасту. Исмевању је било изложено 34% ученика основних и 26% ученика средњих школа; а уцењивању 20% ученика основних и 10% ученика средњих школа. **Већ је констатовано да је потребно детаљније испитивање овог проблема и планирање интервенција са циљем смањивања реалног угрожавања и повећања субјективног осећаја безбедности, а нарочито на основношколском узрасту.** Младићи су у поређењу са девојкама били у већој мери изложени физичком насиљу.

Угрожавајућа понашања више су присутна у основним школама него у средњим.

Највеће полне разлике постоје у прихватању равноправности међу половима. Ова вредност је значајно више прихваћена код девојака. Девојке су више алтруистичне, више вреднују и блискост и самоактуализацију, док младићи више вреднују популарност, изглед, новац.

Девојке у поређењу са младићима више прихватају самохрано родитељство, хомосексуалност и развод. Младићи нешто мање осуђују примање мито и проституцију.

4. Смисао живота, морална и друштвена свест. Већина испитаника често или понекад размишља о смислу живота.

Када је у питању морално резонување, о прихватљивости одређених понашања, показало се да је за испитанике најмање прихватљива ситуација физичког насиља мужа према жени, затим самоубиство, примање мита и проституција.

Испитивање о друштвеном идентитету младих показало је да је код испитаника **најизраженији доживљај себе као припадника сопствене нације. Изражен је и доживљај себе као грађанина Европе и света.** Девојке у нешто већој мери доживљавају себе као грађане Европе и као аутономне појединце и имају нешто позитивнији став према етничкој различитости. Најмање заступљен је доживљај себе

као припадника локалне заједнице и као аутономног појединца. Највећи број испитаника има позитиван став према етничкој различитости и велики број њих се потпуно слаже са тврдњом да етничка различитост обогаћује живот.

На питање о томе кога испитаници *не би волели* за комшије, добијени резултати показују да испитаници не би волели да живе близу, пре свега, зависника од дроге и алкохола, а затим и хомосексуалаца и људи оболелих од СИДЕ.

Када је испитиван став према маргинализованим групама, регистровано је да ученици основношколског узраста имају значајно већу дистанцу у односу на поједине групе, иако је хијерархија (по негативности ставова) била иста. Код ученика основне школе њих 83% не би волели за комшије алкохоличаре, док је овај проценат код средњошколаца 69%. Хомосексуалце за комшије не жели 68% основношколаца и 55% средњошколаца. И на крају оболеле од СИДЕ не жели за комшије 55% основаца и 34% средњошколаца.

Разлике село град су примећене у односу на хомосексуалност, абортус и развод, који су прихватљивија понашања за испитанике из града у поређењу са испитаницима са села, и они имају мање негативан став према хомосексуалцима и оболелима од СИДЕ.

Такође, испитаници са села у нешто већој мери доживљавају себе као припаднике своје нације.

Највеће полне разлике постоје у прихватању равноправности међу половима. Ова вредност је значајно више прихваћена код девојака. Девојке су више алтруистичне, више вреднују и блискост и самоактуализацију, док младићи више вреднују популарност, изглед, новац.

Девојке у поређењу са младићима више прихватају самохрано родитељство, хомосексуалност и развод. Младићи нешто мање осуђују примање мито и проституцију.

5. Проактивна оријентација. Испитаници имају доживљај да збивања у свом животу могу да контролишу у великој мери. Више је заступљено веровање да човек сам одређује ток свог живота, него да је за то одговорна судбина.

Већина испитаника нису чланови организација. Међу онима који јесу, најчешће је у питању чланство у ученичким, невладиним, политичким и спортским организацијама.

6. Информисање. Са највећом учесталашћу користи се телевизија, а најмање се користи радио. Дневну штампу чита мало више од једне четвртине испитаника, а више од једне трећине се информишу путем интернета. Од медијских садржаја, прате се пре свега филмови и музичке емисије.

РЕЗУЛТАТИ ИСПИТИВАЊА СТУДЕНАТА

1. Социо-демографске карактеристике испитаника. Испитано је 600 студената виших школа и факултета у Војводини. Већина испитаника долази из градских средина, а такође узорак садржи више девојака него младића. Могуће објашњење за ову појаву је да испитаници из града, као и девојке, чешће долазе на факултет и учествују у разним активностима, него што је то случај са младићима и студентима са села. Највећи број испитаника чине студенти прве и друге године, а тек незнатан број чине студенти треће и четврте године. Оваква дистрибуција може бити резултат чињенице да су испитивани

студенти факултета и виших школа, као и појаве да су студенти прве године најчешће присутни на факултету и најкооперативнији, па је од њих добијен највећи број попуњених упитника.

Највећи број испитаника потиче из потпуних породица. Нешто више од 10% испитаника потичу из једнородитељских породица. Сасвим мали проценат (4%) основали су своје породице.

Највећи број студената процењује материјално стање својих породица као средње. Одличним, добрим и средњим своје материјално стање процењује готово 90% испитаника. Три четвртине испитаника је издржавано од стране родитеља, док се преостали сами издржавају и/или користе студентске кредите и стипендије.

Процена материјалног стања је неповољнија код студената него код средњошколаца. Вероватно се ради о томе да студенти имају знатно веће потребе за материјалним средствима, па се материјално стање породица опажа мање повољно.

Највећи број родитеља имају средњу школу, а затим следи категорија са вишом школом и факултетом.

2.Задовољство и планови за будућност. Велика већина испитаника су задовољни избором факултета. Највећи број њих планира запошљавање по завршетку студија, а доста велики број (близу 1/3) наставак школовања.

Три четвртине испитаника процењује своје здравље као добро или врло добро. Када је у питању процена сопственог здравља, она је била повољнија код средњошколаца него код студената. Што је боља процена материјалног стања, то је повољнија процена сопственог здравља, као и оцена задовољства животом.

Већина коју чини 80% испитаника задовољни су сопственим изгледом, без жеље за променом. Највећи број оних који желе промену свог изгледа нису задовољни сопственом телесном тежином.

На узорку средњошколаца уочене су полне разлике у процени задовољства сопственим изгледом, тако да је већи број младића био задовољан својим изгледом - док то код студената није био случај.

За задовољство сопственим животом добијена је просечна оцена 7,20 (на скали од 1 до 10), за коју можемо рећи да је релативно висока. Када је у питању задовољство животом, девојке су у том смислу биле задовољније.

3.Вредности и вредносне оријентације. Када су директно питани за степен прихватања одређених вредносних оријентација, као највише прихваћене јавиле су се релационе вредности (важност блиских особа и квалитетних односа) и равноправност полова. Као високо прихваћене вредности појавиле су се и самоактуализација, алтруизам и хедонизам. Међутим, могуће је да је слика о вредностима добијена на овом питању у одређеној мери социјално пожељна (испитаници су настојали да дају одговоре за које су мислили да су пожељни). Високо су оцењене друштвено прихваћене вредности, а утилитаристичко-материјалистичке су се појавиле као мање изражене на овом питању. (Слика која је добијена на следећем питању, када је испитивано са каквим се особама испитаници идентификују, је понешто другачија, када је у питању ова категорија вредности – утилитаристичко-материјалистичка, тј. новац).

Разлике су примећене на релацији село-град тако да је тежња самоактуализацији више присутна код испитаника из града, док је код испитаника са села више изражено прихватање религиозности као вредности.

Испитаници се највише идентификују са особом која је креативна и самосвојна; затим са особом којој је важно да буде богата (то је разлика у односу на претходно питање), а потом и са особом којој је важна безбедност. Хедонизам и алтруизам су такође карактеристике особа са којима испитаници процењују да имају сличности.

Када је постављено питање о важности одређених животних домена, **као најважнији појављују се породица, пријатељи и слободно време. Религија и политика процењене су као мање важни домени.**

Питани за важност појединих особина личности, испитаници су одговорили да најпожељнијим сматрају особине које указују на искрене, праведне, коректне односе са људима; затим следе особине које су неопходне за сопствену афирмацију и испуњавање циљева; док се као нешто мање пожељне вреднују особине које су асоциране са пасивношћу.

Резултати показују да, по мишљењу испитаника, родитељи код своје деце настоје да развију пре свега одговорност и толеранцију. Вредан рад, несебичност и независност су такође препознате као важне особине код више од половине испитаника.

Ако на основу одговора на ово питање можемо закључивати о вредностима, онда можемо рећи да се и овде као важне препознају релационе вредности, самоактуализација као вредност и активизам, ако га дефинишемо као одсуство пасивности.

Особина коју испитаници најчешће препознају у својој околини је **духовитост**. Доста заступљена је и искреност, особина која је оцењена као најпожељнија. Као особине које недостају испитаницима у њиховом окружењу наводе се пре свега искреност, затим толеранција, поштење и тачност.

Испитивањем ко су идоли младих, добијени су подаци да се највећи број испитаника диви и идентификује са одређеним члановима породице, затим са естрадним и јавним личностима. Са нешто мањом учесталашћу као идоли се наводе спортисти, као и политички и верски лидери.

4.Релационе вредности. Као посебан домен вредности, испитиване су вредности брака и родитељства, пријатељства, веровања о људској природи, као и доживљај безбедности испитаника.

Резултати показују да млади верују да је за дететов развој оптимално присуство оба родитеља и да не сматрају да је брак превазиђена институција. Истовремено, више од 2/3 испитаника одобрава самохрано родитељство, ако је то избор мајке. Испитанице у већој мери одобравају самохрано родитељство и више прихватају хомосексуалност и развод.

Самохрано родитељство као избор жене у већој мери одобравају студенти (2/3), него средњошколци (1/2).

Младићи нешто мање осуђују примање мита, проституцију и насиље над женама у браку.

Велика већина испитаника лако или веома лако стиче пријатеље и имају неколико или већи број блиских пријатеља.

На нивоу полних разлика, показало се да младићи имају већи број пријатеља и више верују да људи настоје да буду фер у поређењу са испитаницама.

На питање о томе колико људи настоје да буду фер, добијени су одговори који указују на релативно негативну слику о људима. Већина испитаника процењује да људи више настоје да искоришћавају друге људе, него што се труде да буду фер.

Када је у питању реално присуство различитих видова угрожавања, показало се да су они заступљени у малом проценту. Најзаступљеније су провере и исмевање, а затим следе уцене.

Када су у питању провере, с обзиром на то да је у питању адолесцентни узраст, могуће је да се контрола од стране родитеља доживљава као угрожавање (слободе, приватности), па да је зато добијен нешто већи проценат.

Девојке су биле у већој мери изложене уцењивању од младића. С друге стране, младићи су у поређењу са девојкама били у већој мери изложени физичком насиљу.

Упоређујући средњошколце и студенте, уочено је да су различити облици угрожавања више заступљени на узрасту средње школе, него код студената.

5. Смисао живота, морална и друштвена свест. Већина испитаника често или понекад размишља о смислу живота.

Када је у питању морално резонување о прихватљивости одређених понашања, показало се да је за испитанике најмање прихватљива ситуација физичког насиља мужа према жени, затим самоубиство, примање мита и проституција.

Испитивање о друштвеном идентитету младих показало је да је код испитаника најизраженији доживљај себе као припадника сопствене нације. Изражен је и доживљај себе као грађанина Европе и света. Најмање заступљен је доживљај себе као припадника локалне заједнице. Највећи број испитаника има позитиван став према етничкој различитости и велики број њих се потпуно слаже са тврдњом да етничка различитост обogaћује живот.

На нивоу разлика село-град, испитаници из града у већој мери себе доживљавају као грађане света и као аутономне појединце у поређењу са испитаницима са села. ***Испитаници са села гласали су у већем проценту у поређењу са испитаницима из града.***

На питање о томе кога испитаници *не би волели* за комшије, добијени резултати показују да испитаници не би волели да живе близу пре свега зависника од дроге и алкохола, а затим и хомосексуалаца.

Уочене су разлике између средњошколаца и студената када је у питању испитивање ставова према маргинализованим групама. Наиме, показало се да **средњошколци имају значајно негативније ставове према хомосексуалцима и оболелима од СИДЕ него што је то случај са студентима.** Ове категорије људи у својој близини не жели 55% и 34% на узрасту средње школе, док код студената ови проценти износе 42 и 28%.

Разлике међу испитаницима различитог места становања добијене су када је у питању прихватљивост следећих понашања: хомосексуалност, абортус, развод, еутаназија. Сва наведена понашања прихватљивија су за испитанике из града у поређењу са испитаницима са села, као што је у већој мери прихватљиво и самохрано родитељство.

6. Проактивна оријентација. Испитаници имају доживљај да збивања у свом животу могу да контролишу у великој мери. Више је заступљено веровање да човек сам одређује ток свог живота, него што је за то одговорна судбина.

Испитанице чешће него испитаници размишљају о смислу живота.

Већина испитаника нису чланови организација. Међу онима који јесу, најчешће је у питању чланство у студентским и политичким организацијама.

7. Информисање. Са највећом учесталошћу користи се телевизија, а најмање се користи радио. Дневну штампу чита мало више од једне трећине испитаника, а приближан проценат је и оних који се информишу путем интернета. Од медијских садржаја, прате се пре свега филмови и музичке емисије, али у доста великом проценту и информативне и образовне емисије.

И коначно, резултати испитивања показују да је већина од преко 80% испитаника гласала на последњим изборима. При томе, већи проценат младића је гласао на последњим изборима у поређењу са девојкама, а испитаници са села гласали су у већем проценту у поређењу са испитаницима из града.

ПОРЕЂЕЊЕ СА РЕЗУЛТАТИМА ИЗ 2004-те ГОДИНЕ

Процена материјалног стања испитаника нешто је повољнија у актуелном испитивању у односу на 2004-ту годину. Иако добијени резултати не указују да се материјално стање испитаника поправило у периоду од 4 године, они показују да је задовољство материјалним стањем веће него што је било.

Такође, забележен је нешто већи проценат студената који самостално зарађују и финансирају своје студије

Велике разлике добијене су када је постављено питање о особинама које испитаници најчешће препознају у својој околини. У 2004- гој години добијена је листа непожељних особина, док је у актуелном испитивању добијена листа пожељних особина. Могуће објашњење за овај неочекивани податак је што су ове године у упитнику испитаници питани само о *важним и пожељним особинама*, док су 2004-те године питани и за особине које сматрају лошим, те је могуће да је створена одређена дирекција у мишљењу испитаника. Са друге стране – могуће је наравно и да се друштвена атмосфера у одређеној мери променила, тако да заиста преовладавају позитивније особине у непосредном окружењу младих.

Следећа разлика односи се на идоле младих. Наиме, у испитивању 2004. год. међу идолима наводе се и професори, док то није случај у актуелном истраживању. Овај занимљив податак свакако заслужује даље испитивање, како би се открили разлози за уочену појаву.

За информисање, 2004. год. млади су више пратили радио, док се у 2008. години више чита дневна штампа и дупло више испитаника се информише путем интернета. Од медијских садржаја, прате се пре свега, филмови и музичке емисије у оба спроведена истраживања. Добијени подаци у вези информисања и медијских садржаја могу бити искоришћени као индикатори потребе да се одређени занемарени садржаји (нпр. образовне емисије) промовишу у оквиру различитих медија.

РЕЗИМЕ

Сведоци смо интензивних, брзих и радикалних промена у култури и друштву, што неминовно доноси преуређивање вредносних приоритета. Те промене су са једне стране сличне онима које су већ пролазиле друге посткомунистичке земље, а са друге стране обележене су далеко тежим политичким, социјалним и ратним наслеђем, које је додатно отежавало процесе економске, институционалне и вредносне транзиције. Све ово је оставило трага на систем вредности у друштву. Осим тога, како смо, као и свако друго историјско друштво, одређени специфичним културним наслеђем, вредностима из прошлости али и вредностима у настајању, неопходно је упознати и разумети погледе на свет, стремљења и тежње младих и уопште њихову филозофију живота, јер они представљају највећу снагу која носи будућност.

Највећи број младих живи у потпуним породицама, од 85% основаца, до 72% студената. Непотпуне породице су најчешће породице које чини самохрана мајка са једним или више деце.

Основци и средњошколци у највећем броју процењују *материјално стање породица* као добро, док студенти оцењују као средње. Лошим материјално стање процењује 1% основаца, 5% средњошколаца и 10% студената. Вероватно је да се са повећањем узраста јављају све веће потребе за материјалним средствима, па се материјално стање породица опажа мање повољно. Иначе, међу студентима њих 3/4 су издржавани од стране родитеља.

Највећи број ученика средњих школа и факултета *задовољни су избором усмерења* током школовања, тј. студирања. По завршетку средње школе највећи број планира наставак школовања, а по завршетку студија запослење, мада је и овде доста велики број (1/3) оних који планирају да се и даље школују.

Највећи број родитеља има средњу школу, а затим следи категорија са вишом школом и факултетом.

Процена сопственог здравља је повољна за све испитиване узрасте. На свим испитиваним узрастима већина испитаника је задовољна сопственим изгледом и животом уопште. Незадовољство сопственим изгледом односи се најчешће на тежину. Што је боља процена материјалног стања, то је повољнија процена сопственог здравља, изгледа и живота уопште. **Ово наводи на закључак да ученици са лошим материјалним стањем представљају групу са повећаним ризиком за угрожено самопоштовање и (ментално) здравље.**

Вредности које су високо прихваћене на свим узрастима су *релационе вредности* – блискост и алтруизам; као и *самоактуализација*. Међу слабије прихваћене вредности спадају конзервативност и религиозност.

Најмање прихваћене вредности су: популарност и новац. **Ово је изненађујући и позитиван показатељ, обзиром на чињеницу да младима често унемо да припишемо како су материјално ставили изнад других суштинских вредности. Показало се да смо их потценили.**

У прилог овога говори и чињеница да су породица и пријатељи оцењени као најважније категорије у животу младих на свим узрастима. Ова тенденција потврђује

индентичан закључак до којег је Покрајински секретаријат за спорт и омладину дошао истраживањем о коришћењу слободног времена младих у АП Војводини током 2007-ме године. За испитанике су најважније оне особине које омогућавају складне односе међу људима, као и оне које погодују самоафимацији и самоактуализацији. Ови подаци још једном указују на важност релационих вредности и самоактуализације. Као особине које недостају у окружењу испитаника наводе се: искреност (иако је она присутна у великој мери, то није довољно), толеранција, поштење, хуманост и тачност.

Даље, испитаници високо вреднују брак и родитељство. Ипак, многи одобравају и самохрано родитељство, као све заступљенију појаву; што **указује на то да се традиционалне вредности у одређеној мери напуштају, уступајући место више индивидуалистичким вредностима**.

Пријатељски односи су задовољавајући, бар са аспекта квантитета. Када је у питању квалитет међуљудских односа, не располажемо са довољно података, али је *добијен забрињавајући податак да већина испитаника процењује да људи више настоје да искористићавају друге, него што се труде да буду фер*.

Идоли испитаника су најчешће спортисти, али и чланови породице, што је још један показатељ о важности породице. Спортисти који су узор младих су пре свега тенисери, што је вероватно условљено њиховим актуелним успесима.

Забрињавајућа је чињеница у односу на 2004. годину, када се међу идолима наводе и професори, да се у актуелном истраживању они више не наводе. Овај занимљив податак свакако заслужује даље испитивање, како би се открили разлози за уочену појаву, посебно имајући у виду да је и Истраживање о коришћењу слободног времена младих (2007. год.) такође указало на изражено разочарање младих у своје професоре и наставнике.

Када је у питању **друштвени идентитет**, код испитаника је најизраженији доживљај себе као припадника сопствене нације. Изражен је и доживљај себе као грађанина Европе и света. Највећи број испитаника има позитиван став према етничкој различитости; а у односу према маргинализованим групама, најнегативнији став постоји према зависницима, а затим према хомосексуалцима и оболелима од СИДЕ. **Негативан став према наведеним групама је доста изражен, па у том смислу треба предузети интервенције које подразумевају подршку и организовање трибина, едукација и сл. активности, са циљем смањивања предрасуда према овим групама. Ово посебно са акцентом на младе у мањим срединама, где је установљен већи проценат предрасуда и почевши већ од ученика основних школа. У оквиру нашег образовног система, едукације у вези са превенцијом болести зависности и сексуално преносивих болести нису обавезне и очигледно нису заступљене у оном обиму који је младима неопходан.** (ставови према маргинализованим групама се мењају у правцу нешто мање негативних са повећањем узраста).

Када је испитивана **морална прихватљивост одређених понашања**, регистровано је да је најмање прихватљива ситуација физичког насиља мужа према жени, затим самоубиство, примање мита и проституција.

Већина испитаника често или понекад размишља о смислу живота. Генерално је код испитаника присутан доживљај да збивања у свом животу могу да контролишу у великој мери. Ипак, мали број младих су активни у различитим друштвеним

организацијама. **Интервенције на овом пољу подразумевају подршку активности младих и за младе као и оснаживање њихових организација, како би поспешили ангажовање младих у хуманитарним, невладиним и политичким организацијама. Затим, неопходно је систематско и константно медијско и свако друго промовисање омладинске политике, значаја Акционог плана политике за младе у АП Војводини, те Националне политике за младе РС.**

Већина од 80% студената гласала је на последњим изборима. При томе, већи проценат младића је гласао на последњим изборима у поређењу са девојкама, а испитаници са села гласали су у већем проценту у поређењу са испитаницима из града.

За информисање се са највећом учесталošћу користи телевизија, а најмање радио. Прате се пре свега филмови. Информативне и образовне емисије не уживају велику популарност, **па би њихово приближавање младима кроз актуелне теме из њиховог живота требало да буде један од циљева надлежних институција.**

Као најзаступљенији **видови угрожавања**, показале су се провере и исмевање, као и учене код ученика основних школа. **Потребно је детаљније испитивање овог проблема и планирање интервенција са циљем смањивања реалног угрожавања и повећања субјективног осећаја безбедности, нарочито код основаца, јер су на старијим узрастима угрожавајућа понашања релативно ретка.**

На већини питања којима се испитује **задовољство различитим аспектима**, показало се да су испитаници (мушки пол) задовољнији од испитаница. На свим испитиваним узрастима дечаци и младићи имају више пријатеља и више верују да људи настоје да буду фер, у поређењу са девојчицама и девојкама. Када су у питању вредности, испитанице више прихватају релационе вредности и равноправност међу половима, док је код испитаника веће прихватање утилитаристичко-материјалистичких вредности. Испитанице у већем степену одобравају самохрано родитељство као избор мајке.

Разлике према месту становања (село-град), мање су наглашене него полне разлике. Нема јасног профила разлика када су у питању вредности, мада је уочена тенденција да испитаници са села имају традиционалније и конзервативније вредности (нпр. веће прихватање религиозности, а мање равноправности међу половима) и ставове (нпр. према маргинализованим групама, самохраном родитељству и др.) у поређењу са испитаницима из града.

Са повећањем узраста смањује се **задовољство животом**, као и процена да људи настоје да буду фер једни према другима, а смањује се и број пријатеља. Став према етничкој различитости је негативнији код старијих ученика. Имајући у виду ова два показатеља, **запажа се, дакле, тенденција да се са повећањем узраста јављају негативније процене сопственог живота и других људи. У том смислу, неопходно је у школама, а нарочито на факултетима потенцирати и подржавати едукације које се односе на мултиетничност, организовањем трибина и округлих столова, те реализовати активности и пројекте које кроз дружење и међусобно упознавање младих на посредан начин утиче како на самопоуздање младих тако и на и прихватање различитости.**

Када су у питању **вредности** - изглед и хедонизам постаје све важнији са повећањем узраста. Ставови према маргинализованим групама се мењају у правцу

нешто мање негативних са повећањем узраста, а веће је и прихватање самохраног родитељства. Угрожавајућа понашања више су присутна на млађим узрастима; више код основношколаца него код средњошколаца; и више код ученика него код студената.

Добијени резултати истраживања нам указују на аспекте живота младих које одликује стабилност у времену и међугенерациска сличност са једне стране; а са друге стране усмеравају пажњу на аспекте који се могу мењати под утицајем збивања у друштву. Познавање описаних тенденција значајно је не само зато што се обезбеђује увид у веровања, вредности и задовољство младих; тежње и тешкоће у њиховом достизању, већ и зато што представља базу за креирање конкретних активности и мера за стварање оптималнијих услова за развој у периоду адолесценције и подизање квалитета живота младих.

Сходно томе предложене су конкретне интервенције Покрајинског секретаријата за спорт и омладину, које су у многоне подударне имплементацији Акционог плана политике за младе у АП Војводини и Националној стратегији за младе Р Србије. Реализацијом ових интервенција, системски ћемо утицати на понашање и мишљење младих, утицати на смисао и стил живота појединца и друштвене групе, што у дугорочном смислу може имати круцијални значај за наше друштво и његове тенденције.

Сви подаци истраживања као и ова Информација биће садржани у брошури и презентовани, како у школама и факултетима чији су млади анкетирани, тако и релевантним стручњацима из разних области.

ПРЕДЛОГ

Извршно веће Аутономне Покрајине Војводине, на _____ седници одржаној _____ 2008. године, размотрило је и п р и х в а т и л о **Информацију о систему вредности младих у АП Војводини** и д о н е л о следеће:

ЗАКЉУЧКЕ

1. Задужује се Покрајински секретаријат за спорт и омладину да даље усмерава средства из буџета омладинским и студентским организацијама за пројекте из области омладинске политике, у циљу побољшања положаја и унапређења квалитета живота младих и подстицања њихове проактивне оријентације у друштву.
2. Задужује се Покрајински секретаријат за спорт и омладину да јавно презентује резултате истраживања публикавањем брошуре и да обавести школе односно факултете чији су млади анкетирани, о резултатима истраживања о систему вредности младих у АП Војводини.
3. Задужује се Покрајински секретаријат за спорт и омладину да даље прати рад организација и установа које се баве младима и омладинском политиком, те да о томе извештава Извршно веће АП Војводине.
4. Наведену Информацију упутити Одбору за образовање, науку, културу, омладину и спорт Скупштине АП Војводине, на разматрање.